

**Башталгыч класстардын мугалимдерин даярдоодо информатика сабагын
компотенттүүлүктөрдү калыптардырууга багыттап окутуу**

Ажыкулов С.М. – ЖАМУ

Жогорку жана орто окуу жайларында педагогикалык кадрларды даярдоонун сапатын жогорулатуу азыркы учурдун курч коюлган талабы экендиги мамлекеттик деңгээлде да, окумуштуулар жана коомчулук тарабынан да белгиленип келүүдө. Алар мындай жагдайды орто мектептин башталгыч класстарынан баштап билим сапаты төмөн болуп жаткандыгы менен байланыштырышат.

Окутуунун негизги максаттарынын бири баланын эркин, чыгармачыл ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү, өз пикирин тартынбай айта билүүгө үйрөтүү, башкаларды уга билүү, алардын пикирин сыйлоо, алган билимин турмушта колдоно билүү ыктарына ээ кылуу болуп эсептелет.

Окуучуларда мындай сапаттарды калыптандырууга биринчи кезекте мугалим өзү даяр болууга тийиш. Мугалимдердин коюлган маселени чечүүгө даяр болушу окуу жайда түзүлгөн материалдык-техникалык базага, билим берүүнүн стандарттарына, окутуунун технологияларына ж.б. нерселерге көз карандылыгы талашсыз.

Е.В.Бондаревская: «...образовать человека-это значить помочь ему стать субъектом культуры, исторического процесса, собственной жизни, научить жизни творчеству»,-(1,3с),- деп белгилейт.

Е.В. Бондаревскаянын пикири боюнча [2] инсанга багытталган билим берүүнүн технологиясы – бул, анык бир педагогикалык иш-аракеттин системасы болуп, ал маанилүүлүктөрдүн, жекече жөндөмдүүлүктөрдү, окуп-үйрөнүүнүн же инсандын өзүн-өзү өнүктүрүү жолдорун өз ара алмашуунун негизинде окуучулардын окутуунун мазмунун өздөштүрүүсүн камсыз кылууга тийиш. Бул контекстте «алмашуу» сөзү билим берүү процессиндеги катышуучулардын өз ара аракеттенүүлөрүн адекваттуу чагылдырып турат.

Өнүктүрүүчү технологияларын инсанга багытталган билим берүү позициясында карасак, анда алардын ичинен баланын индивидуалдуу тажрыйбасына жана өнүгүүнүн ички факторлоруна таянган технологиялары артыкчылыкка ээ болот. Мында көбүнчө окуучулар өздөрү түшүндүрүүсү, көрсөтүүсү, айтып берүүсү же бири-бирин суроосу маанилүү. Балдар ар дайым активдүү болуп, азап чегүүчү абалдан алыс болсо гана окутуу процесси жеңишке жете алат. К.Н. Вентцелдин [5] көрсөтмөсү боюнча: «Бул метод баланын чыгармачыл күчүн эркиндикке чыгаргандай, изденүү сезимин ойготкондой жана колдоого алынгандай, баланы эң чоң активдүүлүк абалына алып келгендей болушу зарыл».

И.Бекбоев белгилегендей: «Студенттин же окуучунун компетенциясы – бул, анын эртеңки инсандык образы» [1]. Мындай шартта мугалимдин башкы милдети окуучуну же студентти үйрөнүүгө үйрөтүү болуп саналат. Студентти бир нерсе жасаганга үйрөтүү бул мугалимдин монологдук формадагы сабак берүү, окутуу методикасы аркылуу ишке ашуучу нерсе эмес, мында студенттин үйрөнүү иш-аракетин уюштурууга негиз болуучу дидактикалык материалдарды тандап, билимге карата болгон талаптарын жана керектөөлөрүн кылдат эске алган тапшырмалар менен камсыздоо, зарылдыгы келип чыгат.

Баланы окуп-үйрөнүү процессинде колдоо бул жалгыз эле сабактагы эмоционалдык фон түзүү, бири-бирин түшүнүү, кызматташтык, бири-бирине жакшылыктарды каалоо менен чектелбөөгө тийиш. Мында мугалимдин башталгыч класс адистигине информатика сабагын берүүдө компьютерде көрсөтмөлүү сабак өткөндөн тышкары, окуучуларга болгон сылык-сыпаа мамилеси, аларга ишеним көрсөтүү, сабакты пландаштырууга катыштыруу, бири-бирин окутуучу кырдаалдарын түзүү, ишмердүүлүктүн мазмунун колдонуу, оюндар,

чыгармачыл иштер, жетишкендиктерди позитивдүү баалоо, диалогдук баарлашууларды уюштуруу жана башка каражаттарды натыйжалуу пайдалануу зарыл.

Биз төмөндө окутуу процессинде компьютерди колдонуу технологиясы аркылуу мугалимдердин айрым компетенцияларын калыптандыруу маселесине токтолобуз. Окутуу процессин эффективдүү жүргүзүү, студенттердин чыгармачылык активдүүлүгүн, билим деңгээлин жогорулатуу, компьютерди сабакта колдонуу, азыркы күндүн негизги талаптарынын бири. Азыркы учурда мектептерде башталгыч класстардын мугалимдерин даярдоодо окутуу, сөз менен түшүндүрүү жетишсиз.

Мындай көрүнүш башталгыч класстардын мугалимдерин даярдоодо конкреттүү дисциплиналарды окутууга бөлүнгөн сааттардын санынын көбөйтүлүшү менен гана мүнөздөлбөстөн, аларды окутуу, негизинен сүйлөмө метод менен жүргүзүлүшүнөн болуп жатат. Бул болсо, келечектеги мугалимдин жогорку же орто окуу жайдан алган теориялык билимдерин практикалык жактан колдонууга таасирин тийгизбей койбойт.

Башталгыч класстар адистигинде информатика сабагы боюнча лекциялык жана практикалык, лабораториялык сабактардын максатын төмөндөгүдөй белгилейли:

- студенттердин активдүүлүгүн максималдуу колдонуу;
- студенттердин өз алдынча маалымат менен иштөө көндүмдөрүн калыптандыруу;
- сабакты чыгармачылык менен уюштуруу, билгичтиктерин калыптандыруу;
- окутуучунун сабагына байкоо жүргүзүүгө, анализдөөгө көнүктүрүү;
- алынган маалыматтарды анализдөө жана компьютерди терең фотосекциялар менен иштөөнү үйрөнүү, билимдерди жалпылоо,
- корутунду чыгарууга үйрөтүү;

Сабакты компьютердин жардамында уюштуруу ар түрдүүчө болушу мүмкүн:

1.Мектептерде башталгыч класстарга видео жана анимациялык фрагменттер, ар бир предметти – кыргыз тили, адабият, адеп, сүрөт, музыка, көркөм адабият, дене тарбия, орус тили, англис тили, мекен таануу, математика ж.б. сабактарды кызыктуу жана түшүнүктүү өтүү үчүн, биринчиден, мугалим өзү информатиканы, компьютерди жакшы билген адис болуусу, ар бир сабакты слайд, Power Point, foto shop, сайт, 3d ж.б. акыркы компьютердик программаларды пайдаланып өтүүсү зарыл.

2.Тесттик текшерүүлөрдү компьютерлештирүү;

3.Өз алдынча жана тайпа менен иштөө үчүн мисалдардын системасын, көнүгүүлөрдү түзүү;

4.Информатика сабагынан лабораториялык иштерди жүргүзүүдө математикалык программа аркылуу эсептөөлөрдүн жыйынтыгын чыгаруу;

5.Сабактын жүрүшүнө тарыхый жана тактоочу материалдарды киргизүү;

6.Сүрөттөрдүн анимациялары, логикалуу схемалар, бышыктоо жана түшүндүрө турган материалдарды системалаштыруу, интерактивдүү таблицалар.

Башталгыч класстар мугалимдерин даярдоодо, окуу процессинде компьютердик технологияны колдонуу үчүн студент эмнени билүү керек?

- Тексттик, сандык, графикалык, үндүк берүүлөрдү тиешелүү редактордун жардамы менен дидактикалык материалдар катары даярдоо, берилген окуу материалдары боюнча слайддарды түзүү.

- Дисциплина боюнча даяр программалык материалдарды пайдалануу, сабакта электрондук окуу куралы менен иштөөнү үйрөнүү.

- Окуу программасындагы материалдарды колдонуу.

- Сабакка даярданууда интернеттен керектүү материалдарды табууну ишке ашыруу.

- Студенттерди сабак учурунда интернеттен керектүү маалыматтарды алуу иштерин уюштуруу.

- Web-сайттын материалдарын сабакта иштөө, окуу материалдары боюнча кызыккан суроолорго Web- бетин түзүү.

- Даяр программаны пайдаланып, же өз алдынча тесттерди иштеп чыгып, компьютердик тестирилөөнү жүргүзүү.

- Келечектеги башталгыч класстын мугалимдеринин информатика сабагы боюнча сааттарын көбөйтүү жана компьютерде, проектор менен көрсөтмөлүү иштөө жүргүзүү.

Эффективдүү компьютердик презентацияларды көбөйтүү

-Базалык билимди актуалдаштыруу этабы - чиймелер же сүрөттөрдүн схемаларын презентациялоо.

-Жаңы материалдарды өздөштүрүү этабында - ар түрдүү статистикалык, динамикалык түшүнүктөрдү, объектилерди иллюстрациялоо, структуралардын, математика сабагынан мисалдардын, сүрөт сабагынан сүрөттөрдүн, эмгек сабагынан эмерек, тетиктердин, кыргыз тили сабагынан тамгалардын, дене тарбия сабагынан спорттук оюндардын, жаратылыш сабагынан жаратылыш көрүнүштөрүнүн, сүрөттөрдүн колдонулушун презентациялоо.

- Алган билимди өздөштүрүү этабында - ар түрдүү формадагы тапшырмаларды көргөзүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу.
 - Билгичтиктерди бышыктоо этабында - ар түрдүү, көп сандаган формадагы тапшырмаларды, формулаларды, үлгүлөрдү, шаблондорду, байланыштарды тез көрсөтүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу.
 - Окутууда көрсөтмөлүүлүктү колдонууда кээ бир шарттарды аткаруу керек. Аларга төмөнкүлөрдү киргизүүгө болот:
 - Көрсөтмөлүүлүктү чеги менен керектүү учурда пайдалануу.
 - Студенттерге демонстрациялык сабакты жана байкоо жүргүзүүнү уюштуруу.
 - Иллюстрацияны көрсөтүүдө негизгисин даана бөлүп көрсөтүү.
 - Демонстрацияланган көрсөтмө өтүлгөн материалдын мазмунуна дал келүүсү керек.
 - Компьютерди колдонуу төмөндөгүдөй маселелерди чечет:
1. Келечектеги башталгыч класстын мугалими компьютерди жакшы өздөштүрсө, жаңы материалдарды түшүндүрүүдө эффективдүүлүк жогорулайт. Бул учурда мультимедианы колдонуу керек. Мультимедиа – бул, ар түрдүү информацияларды берүүнүн жолдору. Мисалы, текст, сүрөттөр, фотосүрөттөр, кыймылдуу сүрөттөр (мультипликация жана видео) жана үн.
 2. Демонстрациялык эксперименттерди жүргүзүү. Башталгыч класстардагы сабактарда ар түрдүү лекциялык жана лабораториялык тажрыйбалардын дисктерин, CD, DVD форматтагы компактдисктерди, флеш карталарды колдонууга, интернетти пайдаланып, лабораториялык эксперименттерге видеотека түзүүгө болот.
 3. Өтүлгөн материалдарды бышыктоо үчүн башталгыч класстардын кыргыз тили, адабият, адеп, сүрөт, музыка, көркөм адабият, дене тарбия, орус тили, англис тили, мекен таануу, математика ж.б. сабактарды өткөндө компьютерде электрондук слайд, сайт, фото секцияларды дисктер аркылуу пайдаланса, окуучулардын түшүнүүсү, кабыл алуусу, тез жана таасирдүү болот.
 4. Компьютерди пайдаланууда БКМ тайпасында окуган студенттердин предметти окуп үйрөнүүдө кызыгуусу артат, өз алдынча даярданууга, үй тапшырмаларын көбүрөөк аткарууга мүмкүнчүлүк түзүлөт. Мында компьютердин мүмкүнчүлүгү чексиз. Кроссворд түзүү жана чечмелөө, мультимедиялык презентацияларды жасоого болот.
 5. Студенттер компьютерди колдонуунун натыйжасында предмет аралык байланыш ишке ашырылып, б.а. информатика предметин терең өздөштүрө алат.
 6. Эгерде информатика предметин адистикке багыттап сабак өтүү, тесттердин электрондук базасы, практикалык жана лабораториялык иштердин усулдары, студенттердин өз алдынча иштөөлөрү боюнча усулдук колдонмолор, электрондук окуу куралдары, видеоролик, слайд, Power Point, fotoshop, fotoimpact 3D ж.б. көрсөтүп, башталгыч класстын мугалими адистигинде окуган студенттер компьютерди билип, жогорку деңгээлде аткарылса, сабак максатына жетет. Мектептердеги башталгыч класстардын окуучуларына билим берүү бүгүнкү замандын талабына ылайык техникалык каражаттардын, интерактивдүү методдордун жардамында иш жүзүнө ашырылса, окуучулардын кабыл алуусу өнүгүп, кызыктуу, таасирдүү сабак өтүүдө

компьютерди, проекторду пайдаланса, окуучулардын аң-сезимине, ой жүгүртүүсүнө зор таасирин тийгизет.

Жалпысынан, чыгармачылык менен уюштурулган тема терең тандалган учурда жана практикалык иштерди аткаруу процессинде гана окуучулардын активдүүлүгүн артарын эске алуу керек

Колдонулган адабияттар

1. Бекбоев И.Б. Инсанга багытталган окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери.–Б.: «Бийиктик», 2011. - 384 б.
2. Мугалимдер үчүн билим берүүнүн сапатын жогорулатуу курсу боюнча фасилитатор үчүн колдонмо. КББА, «Сапаттуу билим», USAID. - 2009.
3. Захарова Е.Я. Влияние нормативно – ценностных ориентаций педагогов на успешность их деятельности: Дис. канд. пед. наук. - Л., 1989.